บทที่ 4
วิเคราะห์คดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในเชิงพยานหลักฐาน

การศึกษาในบทนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรมของไทย ซึ่งในปัจจุบันยังมีข้อขัดข้อง ไม่สอดคล้อง ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรม อันส่งผลให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมทางแพ่งไม่ได้รับการชดใช้ค่าเสียหายหรือการเยียวยาที่ถูกต้องชอบธรรมตามความเป็นจริง โดยในบทนี้จะทำการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรมของไทยที่มีความความเหมาะสม สอดคล้อง และเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรมของไทย ซึ่งจะทำการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ในขั้นแรกจะศึกษาถึงกระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งก่อนขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาล และในขั้นที่สองจะศึกษาถึงกระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล อันจะได้วิเคราะห์ถึงเนื้อหาดังต่อไปนี้

4.1 กระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งก่อนขึ้นสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาล

เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัยก็ดี หรือเป็นการก่อให้เกิดมลพิษขึ้นและมีผลกระทบต่อผู้ได้รับความเสียหายก็ดี ซึ่งในคดีสิ่งแวดล้อมนี้บางคดีจำต้องอาศัยเวลาอันยาวนานกว่าที่ผลของความเสียหายจะเกิดขึ้น และเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายก็อาจเรียกร้องให้ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายชดใช้ค่าเสียหายหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งหากผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายไม่ยอมชดใช้ค่าเสียหายหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ วิธีการหนึ่งที่นิยมและเพื่อจะให้ได้มาซึ่งการชดใช้ความเสียหายหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นก็คือ การนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาในชั้นศาล ซึ่งในที่นี่จะขอวิเคราะห์ถึงประเด็นที่สำคัญ คือ การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเตรียมฟ้องคดี และการเปิดเผยพยานเอกสารของคู่ความฝ่ายปรปักษ์ (Discovery)

4.1.1 การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเตรียมฟ้องคดี

การที่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งจะนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาลได้นั้นปัญหาอย่างแรกที่ผู้ได้รับความเสียหายประสบก็คือ การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเตรียมฟ้องคดี เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ เป็นคดีที่

มีความแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าคดีสิ่งแวดล้อมนี้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษมักจะเป็นคนที่มีฐานะทางสังคม ทางเศรษฐกิจดี เป็นเจ้าของโรงงานใหญ่ ๆ มูลค่าหลายร้อยล้าน บางครั้งก็เป็นนักการเมืองบ้าง[1] ซึ่งหากเป็นกรณีที่ผู้ก่อให้เกิดมลพิษเป็นโรงงานขนาดใหญ่ที่มีการดำเนินงานซับซ้อน มีการนำเทคโนโลยี สมัยใหม่มาจากต่างประเทศที่มีเพียงช่างเทคนิคหรือผู้ชำนาญของโรงงานเท่านั้นที่จะทราบและเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี ดังกล่าวได้ประกอบกับตามลักษณะของโรงงานโดยทั่วไปแล้วจะมีลักษณะเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีรั้วล้อมปิดกั้นยากแก่การที่บุคคลภายนอกจะเข้าไปได้โดยง่าย ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายยากที่จะได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะนำมาพิสูจน์สนับสนุนข้ออ้างของตนได้ อันส่งผลทำให้ในชั้นของการสืบพยานเวลาที่จะพิสูจน์ว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้เกิดจากการกระทำของจำเลยนั้นเป็นการยากแก่การสืบพยานในชั้นศาล และอาจส่งผลถึงขั้นทำให้โจทก์แพ้คดีและไม่ได้รับชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งมีผู้ที่มีประสบการณ์ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งได้กล่าวไว้ว่า[2]

"การที่มีปัญหาตอนสืบพยานนั้นเริ่มตั้งแต่ตอนเตรียมคดีที่ไม่มีพยานหลักฐานแล้ว คือคำฟ้องบางครั้งไม่จำต้องมีพยานหลักฐานเพียงร่างคำฟ้องให้เข้าองค์ประกอบของหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งศาลก็รับฟ้อง เสร็จแล้วก็สืบพยาน พอสืบพยานตอนนี้หลักฐานที่โจทก์อ้างมาในฟ้องมีหรือไม่ ก็ต้องตั้งแต่ในชั้นที่เตรียมคดี คือ คำว่าสืบพยานยากก็เพราะไม่มีพยานหลักฐานนับตั้งแต่เริ่มทำคดีแล้ว"

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการที่ผู้เสียหายจะเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษได้จะต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างดีเพื่อที่จะได้นำพยานหลักฐานทั้งหลายเหล่านั้นมาสืบพิสูจน์สนับสนุนข้ออ้างของตน อันจะส่งผลทำให้ได้รับการชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายที่ได้รับต่อไป ถือได้ว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งปัญหาในส่วนนี้ก็เป็นปัญหาที่ผู้ได้รับความเสียหายต้องการฟ้องคดีประสบเพราะอย่างที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าฐานะของผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นชาวบ้านมีฐานะค่อนข้างยากจน ซึ่งไม่มีเงินเพียงพอที่จะใช้ในการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เช่น กรณีที่พยานหลักฐานที่เป็นการพิสูจน์ที่ต้องใช้ห้องปฏิบัติการทางเคมี หรือต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์สารเคมีต่าง ๆ ก็จะต้องมีค่าใช้จ่ายในการพิสูจน์พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

---

[1] สัมภาษณ์ ธีระศักดิ์ ชีขุนทด, นายกสมาคมนักกฎหมายพิทักษ์สิ่งแวดล้อม, 4 พฤศจิกายน 2548.

[2] สัมภาษณ์ วิโรจน์ แนวมั่น, กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาทนายความ, 23 พฤศจิกายน 2548.

ซึ่งทำให้ยากที่จะได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว และเมื่อไม่อาจรวบรวมมาได้ก็เป็นการยากที่จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในส่วนนี้อาจต้องมีองค์กรที่เข้ามาช่วยเหลือประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกามีหน่วยงานกลางที่เรียกว่า United States Environmental Protection Agency (USEPA) ทำหน้าที่คอยควบคุมดูแลไม่ให้มีการกระทำหรือการทำกิจกรรมใดที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่ง USEPA มีบุคลากรมากพอที่จะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชนและการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อม[3] โดยจะมีการนำเสนอข้อมูลทางด้านเทคนิควิทยาศาสตร์ที่ตรวจพบซึ่งหากประชาชนของสหรัฐอเมริกามีความต้องการข้อมูลดังกล่าวนี้ก็สามารถที่จะขอข้อมูลนั้นมาเป็นพยานหลักฐานสำหรับคดีที่ฟ้องได้ ซึ่งปัจจุบันข้อมูลข่าวสารทางด้านวิชาการของประเทศเราในด้านสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ดีพอ แม้จะมีกรมควบคุมมลพิษและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่หน่วยงานดังกล่าวก็ยังไม่อาจที่จะรวบรวมข้อมูลข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเพียงพอและครอบคลุมทั่วถึงทั้งประเทศ กรณีตัวอย่างเช่น กรณีตำบลพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี มีการระเบิดย่อยหินจนกระทั่งฝุ่นควันฟุ้ง แต่ไม่มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลจากการเจ็บป่วยของราษฎรที่เป็นโรคปอดฝุ่นหิน ซึ่งก็มีแต่เพียงข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพอากาศทั่ว ๆ ไปเท่านั้น เพราะว่าสุขภาพปัญหาโรคปอดฝุ่นหินกับคุณภาพอากาศย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าในอากาศมีฝุ่นหินมากก็จะส่งผลให้มีคนป่วยเป็นโรคปอดฝุ่นหินมากด้วย ซึ่งข้อมูลในเชิงศึกษาของประเทศไทยยังไม่มี หรืออย่างเช่นตามกฎหมายคุ้มครองความปลอดภัยของคนงานก็จะมีการกำหนดให้ตรวจเลือดทุกเดือนหรือทุก 3 เดือน ข้อบังคับทางกฎหมายพวกนี้จะถูกละเลยไม่ปฏิบัติตาม เป็นเหตุให้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ไม่ครบถ้วนเพียงพอ[4] ดังนั้นหากประเทศไทยมีองค์กรกลางที่มีหน้าที่โดยตรงในการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อมนี้ ก็จะสามารถช่วยให้การรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ของผู้ที่ได้รับความเสียหายกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายปรปักษ์ (Discovery)

การเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายปรปักษ์ หรืออาจเรียกว่ามาตรการ Discovery เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ประเทศไทยยังไม่มีกำหนดไว้ในบทบัญญัติ

---

[3]สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, พงศ์เดช วานิชกิตติกูล และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาวิเคราะห์คดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม, หน้า 69.

[4]สัมภาษณ์ สมนึก รับทอง, ผู้อำนวยการฝ่ายนิติการ กรมควบคุมมลพิษ, 15 พฤศจิกายน 2548.

แห่งกฎหมาย จากการที่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการ Discovery ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ทำให้ทราบถึงความสำคัญเป็นอย่างมากของกระบวนการดังกล่าวนี้ ซึ่งประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนของมาตรการ Discovery ก็คือ ทำให้ปริมาณของคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งที่จะขึ้นไปสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลประจำเขต (District Courts) ลดลงเป็นจำนวนมาก ซึ่งจาก 100 เปอร์เซ็นต์ จะเหลือเพียงประมาณ 3 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่เป็นคดีขึ้นการพิจารณาพิพากษาในชั้นศาล แต่มาตรการ Discovery นี้ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดให้คู่ความทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยโดยทนายความของทั้งสองฝ่ายได้นำและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดที่ตนมีอยู่มาเปิดเผยต่อกันและกัน จนเห็นได้ว่าพยานหลักฐานของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่ากัน และเป็นที่ประจักษ์ว่าจำเลยควรจะเป็นผู้ต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ เพียงใด เห็นได้ว่าจากการประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหายในประเทศสหรัฐอเมริกามีโอกาสที่จะได้มาซึ่งพยานหลักฐานอันเป็นข้อมูลที่สำคัญในการที่จะนำมาใช้พิสูจน์สนับสนุนข้อกล่าวอ้างของผู้เสียหายเองได้มาก ไม่ว่าจะเป็นเพราะมีหน่วยงานอย่าง United States Environmental Protection Agency (USEPA) ซึ่งจะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เก็บข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อมและให้บริการข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน โดยประชาชนสามารถขอความช่วยเหลือในด้านข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายมีพยานหลักฐานในการใช้พิสูจน์สนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตนได้ และเมื่อเข้าสู่กระบวนการของมาตรการ Discovery พยานหลักฐานที่ประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมของผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษนั้น ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือเห็นเป็นประจักษ์ได้ ทำให้ฝ่ายจำเลยต้องยอมรับผิดต่อการกระทำผิดของตน และมีการชดใช้ค่าเสียหายหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อไป แต่เมื่อเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ข้อมูลข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเรายังไม่มีประสิทธิภาพ ประชาชนของประเทศไทยเมื่อได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมก็ไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้ดีเหมือนประชาชนของสหรัฐอเมริกา มาตรการ Discovery จึงไม่อาจที่จะนำมาใช้ในประเทศไทยได้ ซึ่งในประเทศญี่ปุ่นก็ไม่มีมาตรการ Discovery เหมือนกัน เห็นได้ว่าหากจะมีการนำมาตรการ Discovery มาใช้ในประเทศไทย ก็คงต้องมีการพิจารณาตั้งองค์กรที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมนี้เหมือนอย่าง USEPA ของสหรัฐอเมริกา หรืออาจมีการเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้แก่กรมควบคุมมลพิษและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและครอบคลุมทั้งประเทศ

4.2 กระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล

กระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรมของไทยในปัจจุบันยังไม่มีหลักกฎหมายแยกออกมาเป็นการเฉพาะแต่อย่างใด ซึ่งยังคงต้องใช้หลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้นจึงต้องวิเคราะห์ถึงกระบวนการพยานหลักฐานทางแพ่งตามหลักกฎหมายดังกล่าวนี้

เมื่อผู้ที่ได้รับความเสียหายคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งมีความประสงค์ที่จะฟ้องคดีต่อศาล เพราะมีการกระทำผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อมของผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษขึ้นและมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ที่ได้รับความเสียหาย จึงได้นำคดีดังกล่าวฟ้องต่อศาลตามสิทธิแห่งตน เมื่อศาลตรวจคำฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็จะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาในชั้นศาลต่อไป ซึ่งกระบวนการพยานหลักฐานคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งที่จะศึกษาต่อไปนี้ จะเป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นที่เห็นว่าเป็นประเด็นปัญหาที่เป็นจุดด้อย ไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องและไม่เอื้อประโยชน์ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรม โดยจะทำการศึกษาประเด็นปัญหาในเรื่องภาระการพิสูจน์ของโจทก์ที่จะต้องมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้างมาในคำฟ้องตามบทบัญญัติมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญเป็นอย่างมากที่โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งจะต้องประสบ และประเด็นในเรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาคดีเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่ง รวมถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมนี้ พยานผู้เชี่ยวชาญจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะมีส่วนช่วยให้ศาลหาข้อเท็จจริงในคดีได้เป็นอย่างดี เพราะศาลต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญของพยานผู้เชี่ยวชาญในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

4.2.1 การกำหนดภาระการพิสูจน์ (Burden of proof)

ในเรื่องการกำหนดภาระการพิสูจน์นี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้วางหลักกฎหมายไว้โดยกำหนดว่าถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง แต่ว่า (1) คู่ความไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไปหรือซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือซึ่งศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว (2) ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไข

แห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว[5] ซึ่งในเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ เพราะหากมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างนั้น ๆ แล้ว แต่ไม่สามารถที่จะนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์สนับสนุนข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างนั้นได้ ก็จะส่งผลทำให้ต้องเป็นฝ่ายแพ้คดี ซึ่งหากในความเป็นจริงโจทก์เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อมจริง ก็ทำให้โจทก์ไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหายหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมตามความเป็นจริงแต่อย่างใด ในที่นี้จะวิเคราะห์ถึงภาระการพิสูจน์ที่กำหนดไว้ตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมูลเหตุแห่งละเมิด และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เพราะหากโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ตั้งฟ้องโดยอาศัยมูลเหตุแห่งละเมิดหรือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 จะส่งผลทำให้โจทก์ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีภาระการพิสูจน์ที่แตกต่างกัน อันจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

4.2.1.1 ภาระการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมูลเหตุแห่งละเมิด

ภาระการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมูลเหตุแห่งละเมิดนี้ อาจแยกวิเคราะห์ภาระการพิสูจน์ได้ 2 ประเด็น คือ การพิสูจน์เจตนาและความประมาทเลินเล่อ และการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

ก. การพิสูจน์เจตนาและความประมาทเลินเล่อ

หากโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งได้ตั้งฟ้องคดีโดยอาศัยมูลเหตุแห่งละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์[6] โดยหลักแล้วโจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างไร อันเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ ซึ่งหากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ศาลก็จะตัดสินให้โจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดี ซึ่งหากเป็นคดีแพ่งโดยทั่วไปก็คงจะเห็นได้ว่าก็ชอบด้วยเหตุผลแล้วที่จะเป็นเช่นนั้น แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมนี้มีลักษณะแห่งคดีที่พิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป ในบางคดีจำเลยหรือผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษเป็นโรงงานขนาดใหญ่ที่มีการดำเนินงานซับซ้อน มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาจากต่างประเทศที่มีเพียงช่างเทคนิคหรือผู้ชำนาญของโรงงานเท่านั้นที่จะทราบและเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวได้ จึงเป็นการยากที่โจทก์จะพิสูจน์ถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย ทำให้

---

[5] ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84.

[6] ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420.

โจทก์เสียเปรียบในเชิงคดีเป็นอย่างมาก แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้กำหนดหลักกฎหมายในการที่โจทก์จะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยอาศัยบทบัญญัติที่ยอมรับแนวความคิดเรื่องความ รับผิดโดยเคร่งครัดแล้ว ภาระในการพิสูจน์ของโจทก์เกี่ยวกับการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยจะไม่มี เช่น การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากทรัพย์อันตราย[7] เป็นต้น โดยกฎหมายได้วางหลักไว้ว่าหากจำเลยมีทรัพย์อันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์นั้นด้วย ไว้ในความครอบครองของจำเลย โจทก์ก็จะได้ประโยชน์จากข้อสันนิษฐานในกฎหมายนี้โดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย และก็จะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ทรัพย์อันตรายนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เสียหายนั้นเอง จึงถือได้ว่าเป็นประโยชน์สำหรับฝ่ายโจทก์ในเชิงคดีอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายดังกล่าวนี้ในความเป็นจริงแล้ว การที่จะนำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ก็อาจจะไม่เอื้อประโยชน์ใน เชิงคดีเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหามลพิษนั้นอาจเกิดจากการกระทำและสารบางอย่างที่ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์อันตราย[8] จึงไม่อาจนำหลักกฎหมายนี้มาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ได้

ข. การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (Causation)

ภาระการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนี้เป็นหน้าที่ของโจทก์หรือผู้เสียหาย ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามบทบัญญัติที่รับแนวความคิดเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัด อย่างเช่น มาตรา 437 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็ตาม หากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลดังกล่าวได้ จำเลยย่อมหลุดพ้นจากความรับผิดทางละเมิด[9] กล่าวคือ คดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลนี้ โดยที่ศาลจะตัดสินให้จำเลยต้องรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่จำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษหรือไม่นั้น ก็จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ

---

[7] ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 และฎีกาที่ 816/2538 ผู้ต้องรับผิดไม่ต้องมีการจงใจหรือประมาทเลินเล่อ.

[8] อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), หน้า 473.

[9] เรื่องเดียวกัน, หน้า 473.

และผล (Causation) ซึ่งหากความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้มิใช่เป็นผลการจากการกระทำของจำเลยแล้ว จำเลยก็จะไม่ต้องรับผิดทางละเมิดแต่อย่างใด

กรณีตามมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกรณีของการนำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ โดยได้มีนักวิชาการท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้[10] ความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากยานพาหนะตามมาตรา 437 วรรคแรกนั้น เป็นความรับผิดอันเกิดจากข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย โดยผู้รับผิดไม่ต้องมีการกระทำความผิด หรือมีการกระทำแม้มิได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่ที่กฎหมายให้รับผิดเพราะมีความบกพร่องในการควบคุมดูแล ซึ่งความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงความในมาตรา 437 วรรคสอง กล่าวคือ บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์อันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์นั้นด้วย ดังนั้นจากแนวคิดของนักวิชาการท่านนี้เห็นได้ว่า ความรับผิดทางกฎหมายตามมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ บุคคลผู้ครอบครองทรัพย์อันตรายจะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่ต้องมีการกระทำของผู้ครองครองซึ่งทรัพย์อันตรายนี้ หรือมีการกระทำแม้มิได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่ในท้ายที่สุดแล้วก็จะยังคงเห็นได้ว่ามาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นหลักกฎหมายที่แม้จะนำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ และถึงแม้ว่าโจทก์จะไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำที่จงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย หรือไม่มีการกระทำความผิดของจำเลยก็ตาม กล่าวคือ ไม่ต้องคำนึงถึงการกระทำของจำเลยว่ามีหรือไม่ แต่โจทก์ก็จะยังคงต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่นั่นเอง เนื่องจากบทบัญญัติกฎหมาย มาตรา 437 วรรคแรก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใช้คำว่า "..บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น.." คำว่า "อันเกิดแต่" ก็แสดงว่าโจทก์ยังคงต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากยานพาหนะของจำเลยหรือยานพาหนะที่จำเลยครอบครองหรือควบคุมดูแลหรือไม่ ถือได้ว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (Causation) นั่นเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้เขียนจึงเห็นว่าหลักกฎหมายในมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้จะนำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยก็ตาม แต่โจทก์ก็ยังคงต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่ดี และ

---

[10] เพ็ง เพ็งนิติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวเนื่อง. (กรุงเทพมหานคร : หจก.ศิริบรรจุภัณฑ์ สเตชั่นนารี่, 2545), หน้า 353.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางคดีสิ่งแวดล้อมด้วยแล้ว ก็เป็นการยากมากสำหรับโจทก์ที่จะพิสูจน์ถึงแหล่งที่ก่อให้เกิดมลพิษหรือความเสียหายนั้นขึ้นว่าเป็นสถานที่ประกอบกิจการของจำเลยหรือไม่ ซึ่งก็สืบเนื่องมาจากลักษณะแห่งคดีสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกับลักษณะแห่งคดีแพ่งโดยทั่วไปนั่นเอง และด้วยเหตุผลอย่างที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าเนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหามลพิษนั้นอาจเกิดจากการกระทำและสารบางอย่างที่ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์อันตราย จึงไม่อาจนำหลักกฎหมายนี้มาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้อย่างมีประสิทธิภาพได้

4.2.1.2 ภาระการพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา-คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม-แห่งชาติ พ.ศ.2535 นั้น มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคามรับผิดทางแพ่ง ตามมาตรา 96 ได้นำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสและความสะดวกแก่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมในการฟ้องเรียกค่าเสียหายมากขึ้นกว่าที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ของโจทก์ที่นำคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งมาฟ้องต่อศาลอันเป็นการลดภาระในการพิสูจน์ของผู้ที่ได้รับความเสียหายในเรื่องการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษ กล่าวคือ การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งโดยตั้งคดีในมูลเหตุละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 นั้น โจทก์มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย ซึ่งจะส่งผลทำให้หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ตามนี้ ก็จะทำให้โจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดี จำเลยไม่ต้องรับผิด แต่หากโจทก์ฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งโดยตั้งคดีในมูลเหตุละเมิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นี้ โจทก์ก็ได้รับการยกเว้นไม่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยดังกล่าว ขณะเดียวกันมาตรา 96 ก็ขยายขอบเขตการใช้หลักการเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัดให้รวมถึงความเสียหายที่เกิดจากมลพิษทุกชนิดซึ่งทำให้ครอบคลุมมลพิษมากกว่ากรณีของทรัพย์ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายได้โดยสภาพตาม มาตรา 437 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์[11] แต่อย่างไรก็ตามเห็นได้ว่าการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งโดยตั้งคดีละเมิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 แม้จะตัดปัญหาในเรื่องการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยซึ่งเป็นการพิสูจน์ที่ค่อนข้างยากมาก แต่โจทก์เองก็ยังคงต้องมีภาระในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่นั่นเอง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ยากมากในการพิสูจน์เพราะในบางคดีเป็นการยากมากที่จะพิสูจน์ว่าสารพิษที่อยู่ในร่างกายของโจทก์มาจาก

---

[11] อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม. หน้า 499.

แหล่งกำเนิดมลพิษของกิจการของจำเลย และความยุ่งยากจะเพิ่มมากขึ้นในการพิสูจน์ว่าสารพิษที่สะสมในร่างกายโจทก์นั้นทำให้โจทก์เกิดอาการเจ็บป่วย เพราะอาจเป็นไปได้ว่าในแต่ละวันนั้นโจทก์อาจได้รับสารพิษมาจากแหล่งกำเนิดมลพิษอื่น ๆ โดยที่หลักฐานการศึกษาค้นคว้าวิจัยก็ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะชี้ได้ชัดเจนจนปราศจากข้อสงสัยว่า การที่โจทก์มีอาการเจ็บป่วยเช่นนั้นเป็นเพราะได้รับสารพิษมาจากแหล่งกำเนิดของจำเลย ซึ่งก็มีความคิดเห็นทางผลงานวิจัย[12] ที่เห็นว่าควรนำเอาทฤษฎีความน่าจะเป็น (Theory of Probability) มาใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี เช่น ประเทศญี่ปุ่นในคดี Itai-Itai และในคดี Minamata ซึ่งศาลแห่งประเทศญี่ปุ่นได้นำเอาทฤษฎีความน่าจะเป็นมาวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลด้วย และก็มีนักวิชาการท่านหนึ่งที่เห็นด้วยกับผลงานวิจัยดังกล่าวนี้ว่า[13] น่าจะต้องเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม โดยทั้งนี้โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นควรจะมีภาระการพิสูจน์เพียงว่า มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับนั้นมาจากแหล่งกำเนิดมลพิษของจำเลยโดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงขนาดโดยปราศจากข้อสงสัย หลังจากนั้นให้ภาระการพิสูจน์ตกเป็นของฝ่ายจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ว่าแหล่งกำเนิดมลพิษของจำเลยมิได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์แต่อย่างไร หากจำเลยพิสูจน์ได้ก็จะหลุดพ้นจากความรับผิด

จากแนวความคิดที่จะนำทฤษฎีความน่าจะเป็นมาใช้นั้น เห็นได้ว่าศาลในประเทศญี่ปุ่น คดี Itai-Itai และคดี Minamata ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากมลพิษจากโรงงานที่ระบายลงในแม่น้ำ โดยศาลได้วางหลักเกณฑ์ว่าไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมลพิษกับโรคที่เกิดขึ้นจนกระทั่งปราศจากข้อสงสัย เพียงแต่พิสูจน์ว่ามีการเกิดของโรคในหมู่ประชากรที่เกี่ยวข้องกับการระบายมลพิษนั้นก็พอ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้คล้ายกับคำวินิจฉัยของศาลในสหรัฐอเมริกาคดี Sindell v. Abbot Laboratories[14] ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับความรับผิดต่อผลิตภัณฑ์ (Product Liability) โดยในคดีนี้โจทก์ได้ยื่นฟ้องบริษัทจำนวนสิบเอ็ดบริษัท จากบริษัททั้งหมดมากกว่าสองร้อยที่ผลิตยาไดเอ็ดทิวสทิวเบสเทอรอล์ (Diethylstillbesterol) ในระหว่างที่มารดาโจทก์ตั้งครรภ์โจทก์อยู่นั้น ได้มีการใช้ยาดังกล่าวเป็นประจำเพื่อป้องกันการแท้ง

---

[12]ปัญจพร โกศลกิติวงศ์,"ความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 141.

[13]อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, หน้า 501.

[14]26 Cal.3d 588, 163 Cal.Rptr. 132, 607 P.2d 924 (1980), cert. Denied 449 U.S. 912 (1980), อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, หน้า 504.

ภายหลังเป็นที่ทราบกันว่าการใช้ยาดังกล่าวในหญิงมีครรภ์มีโอกาสทำให้บุตรที่คลอดมาเกิดเป็นมะเร็งบางชนิดได้ ต่อมาโจทก์ก็ป่วยเป็นโรคมะเร็งนั้น โจทก์จึงได้ฟ้องบริษัทที่ผลิตยาดังกล่าวโดยไม่ทราบว่าบริษัทใดเป็นผู้ผลิตตัวยาที่มารดาของโจทก์ใช้ในระหว่างมีครรภ์ ศาลในคดีนี้วินิจฉัยว่าแม้โจทก์ไม่สามารถระบุบริษัทดังกล่าวได้ก็ไม่มีปัญหา เนื่องจากโจทก์ได้ระบุบริษัทที่ผลิตยาที่มีสูตรเดียวกับที่มารดาโจทก์ใช้ก็ถือว่าเป็นการ เพียงพอแล้ว ศาลเห็นว่าบริษัทผู้ผลิตยาทั้งหมดควรจะต้องเป็นฝ่ายรับภาระจากความเสียหายที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ของตน จึงตัดสินให้จำเลยทั้งหมดจ่ายค่าเสียหายแก่โจทก์ตามส่วนแบ่งทางตลาด (Market Share) ของจำเลยแต่ละรายในยานั้น

นักวิชาการท่านดังกล่าวนี้ให้เหตุผลไว้อีกว่าการที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลโดยนำทฤษฎีความน่าจะเป็นมาใช้นี้ เนื่องจากไม่ควรเปลี่ยนภาระการพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวนี้ไปให้แก่ฝ่ายจำเลยทั้งหมด เพราะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อจำเลย กล่าวคือ เมื่อผู้ใดตกเป็นจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อมจะเสียเปรียบทันทีเนื่องจากว่าเขามีหน้าที่ต้องพิสูจน์แก้ตัวว่าไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ ในขณะที่โจทก์นั้นมิได้มีภาระการพิสูจน์ในเรื่องใดเลย เพียงแต่ทำหน้าที่กล่าวหาเท่านั้นซึ่งเป็นสิ่งที่ง่ายเกินไปและอาจทำให้โจทก์บางคนใช้ข้อได้เปรียบดังกล่าวไปกลั่นแกล้งบุคคลอื่นได้ นอกจากนี้ อาจมีบางกรณีที่จำเลยมิได้มีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์เลย แต่ต้องใช้สินไหมทดแทนเพราะจำเลยไม่สามารถพิสูจน์แก้ตัวได้ว่าทำไมตนจึงไม่ต้องรับผิด[15] และนักวิชาการท่านนี้ยังได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า[16]

"ผมเสนอมาตลอดว่าให้ศาลเปลี่ยนแนวในการตีความเรื่องภาระการพิสูจน์เสียให้ว่าถ้าหากปล่อยให้โจทก์พิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลซึ่งพิสูจน์ยากมาก ซึ่งถ้าเป็นคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผมเสนอให้ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็นก็พอแล้ว ซึ่งญี่ปุ่นก็ใช้ เช่นว่า โรงงานอยู่ที่นี่ ถ้าให้โจทก์พิสูจน์ว่าเป็นการกระทำมาจากโรงงาน 1 หรือ 2 ก็จะพิสูจน์ไม่ได้หรอก แต่ถ้าเอาความน่าเชื่อว่ามันอยู่ในบริเวณนี้นะ ปล่อยสารนี้ออกมาอย่างนี้ น่าจะถือว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลแล้วในความเห็นผม แต่ถ้าจำเลยสามารถมีข้อแก้ตัวได้ว่าเขาเองอยู่ในบริเวณนี้จริง แต่ว่ามีเหตุผลอย่างอื่นที่ทำให้น่าเชื่อว่าเขาไม่มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหาย เขาก็หลุด คือผลักภาระการพิสูจน์โยนกลับไปให้จำเลย แต่ยังไงเบื้องต้นโจทก์ก็ต้องพิสูจน์ก่อน แต่ไม่ต้องพิสูจน์แบบร้อยเปอร์เซ็นต์ เอาแค่น่าเชื่อก็พอแล้ว"

---

[15] เรื่องเดียวกัน, หน้า 501.

[16] สัมภาษณ์ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 22 พฤศจิกายน 2548.

เรื่องการเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ตามมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นี้ ก็มีนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่เห็นว่าตามหลักกฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังเป็นปัญหาในเรื่องการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่ เพราะมาตรา 96 นี้ แค่ยกเว้นองค์ประกอบภายในแต่ว่าโจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าการกระทำนี้เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อโจทก์ ซึ่งเป็นเรื่องที่พิสูจน์ยากที่สุด และอาจไม่เอื้ออำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ เพราะหากผู้ที่ได้รับความเสียหายยังคงมีภาระการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่อย่างนี้ ก็เป็นการยากที่จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายหรือได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมตามความเป็นจริง โดยมีแนวความคิดว่าอาจต้องมีการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ในเนื้อหาของมาตรา 96 ซึ่งอาจจะต้องกำหนดข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายไว้ก่อน คือให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ก่อมลพิษต้องรับผิด[17]

ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวความคิดของนักวิชาการท่านหลังนี้ เพราะลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมนี้ มีลักษณะที่พิเศษกว่าคดีแพ่งทั่วไป โดยเฉพาะหากเป็นเรื่องของการที่จะพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ก็เป็นเรื่องยากอย่างมากที่โจทก์จะพิสูจน์ได้เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นเพราะการรวบรวบและการแสวงหาพยานหลักฐานที่จะนำมาสืบพิสูจน์สนับสนุนข้อกล่าวอ้างของโจทก์เอง รวมถึงพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมโดยส่วนใหญ่จะเป็นพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ซึ่งต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าว บางคดีพยานหลักฐานนั้นต้องมีการทดลองในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะต้องใช้จ่ายเป็นค่าธรรมเนียมศาลและเพื่อกระบวนการในการฟ้องคดีของตนโดยที่สถานะทางการเงิน สังคม เศรษฐกิจ ของผู้ที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่แล้วก็จะด้อยกว่าผู้ประกอบการที่เป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษด้วยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าหากแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นี้ โดยการเพิ่มเนื้อหาบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้มีข้อสันนิษฐานทางกฎหมาย เพื่อให้ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นให้ถือว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายเพื่อจะได้ให้รับผิดไว้ก่อน อันเป็นไปตามทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด กล่าวคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษโดยแหล่งกำเนิดมลพิษใด ไม่ว่าจะเป็นการได้รับ

---

[17]สัมภาษณ์ ณรงค์ ใจหาญ, อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 14 พฤศจิกายน 2548.

อันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของผู้นั้นเสียหายก็ตาม เมื่อได้ฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพาษาโดยตั้งคดีอาศัยมูลเหตุละเมิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริม-และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 ทั้งแสดงคำฟ้องอย่างชัดแจ้งว่าแหล่งกำเนิดมลพิษดังกล่าวเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหายโดยได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของโจทก์ และมีคำขอบังคับให้จำเลยชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนที่แน่นอนแล้ว เมื่อศาลตรวจคำฟ้องและเห็นว่าคำฟ้องถูกต้องและได้สั่งรับฟ้องไว้ ซึ่งเมื่อมีข้อสันนิษฐานกำหนดไว้ในมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริม-และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นี้ ก็จะถือว่าแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษดังกล่าวย่อมมีภาระหน้าที่ในการที่จะพิสูจน์โต้แย้งว่าการประกอบกิจการของตนมิได้เป็นต้นเหตุแห่งการก่อให้เกิดมลพิษแต่อย่างใด อนึ่งถึงแม้ว่าข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ผู้เขียนเสนอให้แก้ไขตามมาตรา 96 อาจทำให้ดูเหมือนว่าจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้จะตกเป็นผู้เสียเปรียบในเชิงคดีทันทีที่ตกเป็นจำเลยก็ตาม แต่ด้วยเหตุผลที่ได้วิเคราะห์ในเบื้องต้นไว้แล้วว่าส่วนใหญ่จำเลยจะเป็นเจ้าของกิจการหรือโรงงานขนาดใหญ่ ซึ่งย่อมมีศักยภาพในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างดี และแม้ว่าหากจะมีโจทก์บางรายที่ถือความได้เปรียบในเชิงคดีนี้ฟ้องกลั่นแกล้งจำเลย ซึ่งถ้าหากว่าจำเลยมิได้เป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษจริงก็ย่อมที่จะพิสูจน์แก้ตัวได้โดยง่ายว่ากิจการหรือโรงงานของตนมิได้ก่อให้เกิดมลพิษ

ในกรณีที่หากโจทก์บางรายนั้นต้องการฟ้องกลั่นแกล้งจำเลยที่ประกอบกิจการโดยความสุจริตไม่ได้ทำความผิดอะไรให้เสียหายหรือไม่ได้ทำให้เกิดมลพิษแต่อย่างใด แล้วเกิดมีคนมาแกล้งฟ้องคดี ในทางกฎหมายอาญาก็มีโทษฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล และโทษฐานนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดี[18] รวมทั้งโทษฐานแพร่หรือไขข่าวที่ไม่เป็นความจริงเกี่ยวกับอันตรายจากแหล่งกำเนิดมลพิษ[19] อันเป็นบทบัญญัติป้องปรามผู้ที่จะทำการกลั่นแกล้งได้ ซึ่งโทษฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาลนั้นมีระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โทษฐานนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีมีระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และโทษฐานแพร่หรือไขข่าว

---

[18] ดู ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 และมาตรา 180.

[19] ดู พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 101.

ที่ไม่เป็นความจริงเกี่ยวกับอันตรายจากแหล่งกำเนิดมลพิษมีระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งหากเป็นการแพร่หรือไขข่าวโดยการประกาศโฆษณาหรือออกข่าวทางหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอย่างอื่น โทษก็จะหนักขึ้นโดยมีระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการยากที่จำเลยจะถูกกลั่นแกล้งจากโจทก์บางรายที่ไม่ประสงค์ดีหรือมีวาระซ่อนเร้นได้ เพราะบุคคลเหล่านั้นย่อมต้องกลัวว่าจะถูกฟ้องกลับซึ่งเป็นความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกอยู่ด้วย ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ถึงส่วนได้ส่วนเสียในการที่จะกำหนดข้อสันนิษฐานทางกฎหมายโดยนำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 นี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการสมเหตุสมผลแล้วที่จะบัญญัติหลักการนี้ไว้ในกฎหมายดังกล่าว อันส่งผลทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ได้รับการชดใช้ความเสียหายหรือได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรมตามความเป็นจริง

4.2.2 การแสวงหาและการรวบรวมพยานหลักฐาน

เมื่อคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้วนับตั้งแต่ศาลรับฟ้องคดีตามคำฟ้องที่โจทก์ยื่นต่อศาล ในที่นี้จะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในขั้นตอนก่อนการสืบพยาน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดหลักการไว้ว่า[20] ก่อนการสืบพยานหลักฐานนั้น คู่ความฝ่ายที่มีความจำนงที่จะอ้างอิงเอกสารฉบับใด หรือคำเบิกความของพยานคนใด หรือมีความจำนงที่จะให้ศาลตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรืออ้างอิงความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน คู่ความฝ่ายนั้นต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลไว้ล่วงหน้าก่อนวันสืบพยาน ซึ่งบัญชีระบุพยานต้องแสดงเอกสารหรือสภาพของเอกสารที่จะอ้าง และรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ที่คู่ความฝ่ายนั้นระบุอ้างเป็นพยาน หรือขอให้ศาลไปตรวจ หรือขอให้ศาลตั้งผู้เชี่ยวชาญ แล้วแต่กรณี พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าว ส่งให้พนักงานศาลเพื่อส่งต่อถึงคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งในคดีมารับไป เห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดหลักการในการที่คู่ความทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยจะนำพยานหลักฐานที่มีอยู่สนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนได้ จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่เปิดเผยให้คู่ความอีกฝ่ายรับทราบ และต้องระบุพยานหลักฐานดังกล่าวไว้ในบัญชีระบุพยาน ซึ่งหากไม่ได้ระบุไว้ในบัญชีระบุพยาน แม้ว่าตามหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง[21] จะได้ให้

---

[20] ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88.

[21] ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรคสาม.

อำนาจศาลทำการสืบพยานได้เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติมได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วศาลไทยก็ยังคงยึดถือประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีบทบาทในเชิงรุก ต้องวางตัวเป็นกลาง และไม่เข้าไปสอดแทรกถามพยานโดยไม่จำเป็น ซึ่งอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ให้ไว้ดังกล่าวนั้นศาลก็ไม่ค่อยที่จะได้นำมาใช้ เพราะยึดติดอยู่กับระบบกล่าวหาที่ให้บทบาทคู่ความในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานมากล่าวอ้างสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน กล่าวคือ ในเชิงรุกนั้นศาลไทยแทบจะไม่มีบทบาทในคดีเลย

พยานหลักฐานที่โจทก์มิได้ระบุไว้ในบัญชีระบุพยานในการยื่นในครั้งแรกนั้น โจทก์ก็ต้องยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ซึ่งหากโจทก์ยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมช้าไม่ทันกำหนดภายในสิบห้าวันนับแต่วันสืบพยาน โจทก์ก็จะต้องแสดงเหตุอันสมควรว่าโจทก์ไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตนหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่หรือมีเหตุอันสมควรอื่นใด โจทก์ต้องยื่นคำร้องของอนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นว่านั้นต่อศาลพร้อมบัญชีระบุพยานและสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดี[22] เห็นได้ว่าต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าจะรับฟังพยานหลักฐานที่ขอเพิ่มเติมมานี้หรือไม่ โดยเฉพาะในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้แล้ว หากโจทก์ได้พยานหลักฐานมาในภายหลังจากหมดเวลาที่จะยื่นบัญชีระบุพยานตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายแล้ว แม้จะเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญเป็นประเด็นแห่งคดีก็ตาม ศาลก็อาจจะไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นก็เป็นได้ เพราะจากเหตุผลที่กล่าวข้างต้นว่าศาลต้องวางตัวเป็นกลางในการรับฟังพยานหลักฐานจากคู่ความทั้งสองฝ่าย

การที่คดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ แต่หากศาลยังคงยึดติดกับหลักการในการที่จะต้องวางตัวเป็นกลาง โดยไม่มีบทบาทในเชิงรุกเหมือนอย่างระบบไต่สวนและอิงบทบาทของตนโน้มเอียงไปทางระบบกล่าวหาเหมือนในปัจจุบัน ก็จะไม่ส่งผลดีต่อคดีสิ่งแวดล้อมให้ได้รับความยุติธรรมต่อสังคมโดยส่วนรวม เนื่องจากการที่จะได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่ถูกต้องที่สุดในกระบวนการยุติธรรมนี้ได้นั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวผู้พิพากษาเองที่จะต้องมีส่วนช่วยค้นหาความจริงในคดีซึ่งถือว่าสำคัญเป็นอย่างมาก ในเรื่องนี้ก็มีความเห็นของนักวิชาการท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้[23]

---

[22] ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสอง และวรรคสาม.

[23] สัมภาษณ์ พงศ์เดช วานิชกิตติกูล, เลขานุการศาลอุทธรณ์, 22 พฤศจิกายน 2548.

"ลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมจะต้องช่วยกันแสวงหาความเป็นจริงเกี่ยวกับทางวิทยาศาสตร์ ทางเทคนิค ทางชีวะวิทยา ต่าง ๆ เหล่านี้ คือ ศาลก็จะต้องเข้าไปมีบทบาทมากขึ้น ต้องใช้ลักษณะของการไต่สวน"

ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านคดีสิ่งแวดล้อมยังได้แสดงทัศนะโดยสนับสนุนบทบาทของผู้พิพากษาในการที่จะช่วยค้นหาความจริงในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ไว้ดังนี้[24]

"คดีสิ่งแวดล้อมเหมือนคนที่มีความสามารถไม่เท่ากัน คือคนที่ได้รับความเสียหายจะต้องลงไปแข่งในกติกาเดียวกัน ถ้าศาลเห็นว่าคนเข้าแข่งความสามารถไม่เท่ากัน ศาลก็ควรที่จะเข้ามาช่วยหาข้อเท็จจริงในกระบวนพิจารณา ศาลต้องไม่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคู่ความนำพยานมาสืบฝ่ายเดียว"

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเมื่อลักษณะคดีสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากลักษณะของคดีแพ่งโดยทั่วไป หากกระบวนการพยานหลักฐานที่จะใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้อิงไปทางระบบไต่สวน ก็จะเอื้อประโยชน์ต่อคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งเป็นอย่างมาก เพราะพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นส่วนใหญ่ก็จะเป็นพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ทางเทคนิค ทางชีวะวิทยาต่าง ๆ ซึ่งยากที่บุคคลโดยทั่วไปจะเก็บรวบรวมมาได้ ถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ และหากศาลเองเข้าใจในลักษณะแห่งคดีสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ก็จะทำให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุก ๆ ฝ่าย

ผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านคดีสิ่งแวดล้อมอีกท่านหนึ่งยังได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้โดยเห็นว่า[25] ควรนำระบบไต่สวนและกล่าวหารวมกันเข้ามาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ กล่าวคือ คู่กรณีอาจจะหาหลักฐานมาด้วย และศาลเป็นผู้หาหลักฐานมาเสริมด้วย เหมือนในระบบไต่สวนควบกันไปให้ได้พยานหลักฐานครบถ้วนที่สุด ได้ความจริงที่สุดในคดี ศาลจะได้ตัดสินไปโดยความถูกต้องและยุติธรรม ซึ่งผู้เขียนก็เห็นด้วยกับความเห็นในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะคดีสิ่งแวดล้อมนั้นสิ่งที่ถือว่าสำคัญเป็นอย่างมากก็คือ พยานหลักฐานที่เกี่ยวเนื่องในคดี เพราะหากรวบรวมและแสวงหาพยานหลักฐานมาได้มากที่สุด ครบถ้วนที่สุดแล้วก็จะได้ข้อความจริงที่เกิดขึ้นในคดี โดยศาลเองก็จะวินิจฉัยตัดสินคดีได้อย่างถูกต้องและยุติธรรมที่สุด

---

[24] สัมภาษณ์ วิโรจน์ แนวมั่น, กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาทนายความ, 23 พฤศจิกายน 2548.

[25] สัมภาษณ์ ธีระศักดิ์ ชีขุนทด, นายกสมาคมนักกฎหมายพิทักษ์สิ่งแวดล้อม, 4 พฤศจิกายน 2548.

ในกรณีดังกล่าวข้างต้นการที่จะให้ศาลในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้เข้ามามีบทบาทในการแสวงหาพยานหลักฐานนั้นอาจทำให้ศาลต้องออกแรงมากกว่าเดิม ซึ่งก็จะขัดกับปริมาณของจำนวนคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่ง และคดีแพ่งโดยทั่วไปที่มีการยื่นฟ้องต่อศาลเป็นจำนวนมาก และเมื่อคดีมีมาก แต่ขณะเดียวกันศาลกลับยังต้องเข้าไปมีบทบาทในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ด้วยแล้ว ก็มีความเห็นของนักวิชาการท่านหนึ่งเห็นว่า[26] ควรจะต้องมีการสร้างเครื่องมือให้แก่ศาล อาจจะเป็นการแต่งตั้งบุคลากรที่ทำหน้าที่เข้าไปรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนนี้ เป็นต้น กรณีตัวอย่างในประเทศอินเดีย ศาลมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อรวบรวม ข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมในกรณีที่ต้องการข้อมูลที่เป็นกลาง โดยคณะกรรมการเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบ รายงานของคณะกรรมการถือว่าเป็นหลักฐานเบื้องต้นของข้อเท็จจริงและข้อมูลที่รวบรวมได้ ซึ่งเมื่อศาลได้รับข้อมูลก็จะส่งสำเนาแก่คู่ความ เมื่อได้รับสำเนาแล้วคู่ความอาจเลือกที่จะโต้แย้งเนื้อหาของรายงานในคำร้องเพื่อให้ศาลพิจารณารายงานและดำเนินการตัดสินในประเด็นต่าง ๆ ทั้งนี้อำนาจของศาลฎีกาในการที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงนี้อยู่ภายใต้ข้อ 32 แห่งรัฐธรรมนูญประเทศอินเดีย และอำนาจการแต่งตั้งคณะกรรมการของศาลสูงจะอยู่ภายใต้ข้อ 226 แห่งรัฐธรรมนูญประเทศอินเดีย[27] ซึ่งก็ถือว่าเป็นการสร้างเครื่องมือให้ศาลสามารถใช้ในการค้นหารวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงได้ประการหนึ่ง หรืออาจจะกำหนดรูปแบบในการสร้างเครื่องมือค้นหารวบรวม ข้อมูลและข้อเท็จจริงให้ศาลโดยอิงตามระบบของศาลปกครองอันเป็นระบบไต่สวน ซึ่งตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2543 ได้วางหลักกฎหมายโดยกำหนดไว้ในหมวด 2 การแสวงหาข้อเท็จจริง ส่วนที่ 2 การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล[28] เช่น กรณี ข้อ 50 ได้กำหนดไว้ว่า

"ในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม ในการนี้ศาลอาจแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีที่ปรากฏในคำฟ้อง

---

[26]สัมภาษณ์ ณรงค์ ใจหาญ, อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 14 พฤศจิกายน 2548.

[27]สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, พงศ์เดช วานิชกิตติกูล และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาวิเคราะห์คดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม, หน้า 62.

[28]ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2543 หมวด 2 การแสวงหาข้อเท็จจริง ส่วนที่ 2 การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล.

คำให้การ คำคัดค้าน หรือคำให้การเพิ่มเติม ในการแสวงหาข้อเท็จจริงเช่นว่านั้น ศาลอาจดำเนินการตามที่กำหนดในส่วนนี้หรือตามที่ศาลเห็นสมควร...."

จากการที่ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาความปกครอง พ.ศ.2543 ได้ให้อำนาจศาลในการที่จะแสวงหาพยานหลักฐานอื่น ๆ นอกจากที่คู่ความยื่นเข้ามาในคดี ซึ่งบทบาทของศาลในส่วนนี้เป็นบทบาทในเชิงรุก เหมาะสมและเอื้อประโยชน์สำหรับคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งเป็นอย่างมาก ทำให้ได้ข้อเท็จจริงในคดีที่ถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีตัวอย่างคดีที่ฟ้องต่อศาลปกครองโดยที่ศาลมีบทบาทเป็นอย่างมากในการช่วยค้นหาข้อเท็จจริง โดยในคดีดังกล่าวนี้เป็นการฟ้องเพิกถอนใบอนุญาตจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำเลยเป็นบริษัทที่ไปกว้านซื้อที่ดินซึ่งติดกับชายหาดสามร้อยยอด และได้ไปขอใบอนุญาตทำสุสานจนได้รับใบอนุญาตทำสุสานและฌาปนสถานจากทางราชการแล้ว โจทก์จึงได้ฟ้องคดีต่อศาลปกครองเพื่อขอให้ศาลสั่งเพิกถอนใบอนุญาต โดยประเด็นสำคัญในคำฟ้องกล่าวไว้ว่าพื้นที่นี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นพื้นที่นันทนาการมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพระราชบัญญัติสุสาน พ.ศ.2528 ประกอบกฎกระทรวง (พ.ศ.2543) จะมีเงื่อนไขการออกใบอนุญาต[29] คือว่าหากเป็นสถานที่ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว หรือพื้นที่อันจัดสรรเป็นพื้นที่เพื่อนันทนาการหรือเขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กฎกระทรวง ข้อ 4 (2)) หรือเป็นสถานที่ที่ตั้งห่างจากทางหลวงที่เป็นทางหรือถนนสำหรับประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะน้อยกว่า 50 เมตร (กฎกระทรวง ข้อ 4 (4)) เป็นต้น ห้ามออกใบอนุญาต ซึ่งในคดีนี้ศาลได้มีคำสั่งตั้งสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพยาน-ผู้เชี่ยวชาญให้ทำความเห็นเสนอต่อศาลเกี่ยวกับประเด็นทั้งหมดภายใน 30 วัน และข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ได้ไปตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในหลาย ๆ สาขา เพื่อลงพื้นที่ไปพิสูจน์ข้อเท็จจริงนี้ และได้ทำรายงานสรุปเสนอต่อศาลตามเวลาที่ศาลกำหนดให้ 30 วัน ดังกล่าว ซึ่งประเด็นสำคัญในรายงานสรุปดังกล่าวมีอยู่ว่าพื้นที่ที่ออกใบอนุญาตนั้นเป็นพื้นที่ในเขตอุทยานโดยมีความเห็นจากกรมอุทยานแห่งชาติประกอบ และพื้นที่นี้เป็นพื้นที่นันทนาการซึ่งอยู่ห่างจากถนนไม่เกิน 50 เมตร ห้ามออกใบอนุญาต ศาลได้ใช้ข้อมูลตรงนี้วินิจฉัยคดีและพิพากษาให้เพิกถอนใบอนุญาต[30]

---

[29] ดู พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ.2528 มาตรา 6 ประกอบ กฎกระทรวง (พ.ศ.2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ.2528 ข้อ 4.

[30] สัมภาษณ์ วิโรจน์ แนวมั่น, กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาทนายความ, 23 พฤศจิกายน 2548.

จากตัวอย่างคดีดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าเมื่อศาลมีบทบาทในเชิงรุก โดยการมีคำสั่งตั้งสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ ให้ทำความเห็นเสนอต่อศาลเกี่ยวกับประเด็นในคดีทั้งหมดภายใน 30 วัน นั้น ถือได้ว่าศาลได้เข้าไปช่วยค้นหาข้อเท็จจริงในคดี อันส่งผลทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเกิดความชัดเจนมากขึ้นและง่ายต่อการวินิจฉัยตัดสินคดี อีกทั้งยังช่วยลดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดี เพราะถ้าหากปล่อยให้เป็นหน้าที่เฉพาะของโจทก์ที่จะหาข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ก็คงต้องใช้เวลานานกว่าจะหามาได้ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ นั้นหากโจทก์ต้องหาเองก็ต้องทำเรื่องยื่นขอต่อหน่วยงานราชการที่เก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ ซึ่งในระบบราชการของประเทศไทยก็มีขั้นตอนต่าง ๆ ในการขอข้อมูลข่าวสารที่ต้องใช้เวลาพอสมควรกว่าที่จะได้ข้อมูลนั้นมา

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าหากมีบุคลากรหรือหน่วยงานเข้ามาทำหน้าที่ในการรวบรวมและแสวงหาพยานหลักฐานก็จะทำให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลที่เป็นกลาง อันเป็นการช่วยศาลค้นหาความจริงและเป็นการสร้างเครื่องมือให้แก่ศาล ซึ่งก็จะทำให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาพยานหลักฐานอันเป็นบทบาทในเชิงรุกสำหรับคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ โดยที่จะไม่เป็นการสร้างภาระให้แก่ศาลมากจนเกินไป

4.2.3 พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witness)

เนื่องจากพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญเป็นอย่างมาก ก็เนื่องจากลักษณะคดีสิ่งแวดล้อมนี้ พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีในด้านการผลิตต่าง ๆ เคมีภัณฑ์ หรือด้านการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งในข้อเท็จจริงต่าง ๆ เหล่านี้ โดยลำพังศาลเองไม่มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ และการที่จะวินิจฉัยข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้นั้น ศาลต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของพยานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการที่จะวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี[31]

"พยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อม และส่วนที่อยู่ในสิ่งมีชีวิตที่ได้รับผลกระทบ พยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นพยานหลักฐานที่ไม่คงที่ (Dynamic) เช่น สมมุติไปตรวจตัวอย่างน้ำ ณ เวลานี้ ก็ต้องบอกว่า ณ เวลานี้ ตรวจแล้วเป็นอย่างไร แต่หากมาตรวจภายหลังจากเวลาดังกล่าวแล้ว ก็ไม่ใช่พยานหลักฐานในเวลาดังกล่าวนั้น หรือ

---

[31] สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, พงศ์เดช วานิชกิตติกูล และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาวิเคราะห์คดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม, หน้า 21.

อย่างกรณีไปตรวจคนที่ได้รับตะกั่วเข้าไปในร่างกายเกินกว่ามาตรฐานที่กฎหมายยอมรับได้ เมื่อเวลาผ่านไป 3 ปี ทำการตรวจใหม่ สิ่งที่แสดงระดับของตะกั่วที่พบในเวลาปัจจุบันจะไม่ใช่สิ่งที่แสดงเป็นพยานหลักฐานในอดีตเมื่อ 3 ปีที่ผ่านมา"[32]

คำกล่าวข้างต้นนี้เป็นการให้ทัศนะในเรื่องพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมของแพทย์ท่านหนึ่งซึ่งเป็นแพทย์ที่มีประสบการณ์เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่ง จึงทำให้เห็นได้ว่าพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อมนี้มีการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่อยู่เสมอ (Dynamic) ดังนั้นจึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้พิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้จำต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญของพยานผู้เชี่ยวชาญในการวินิจฉัยตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ อันจะทำให้การตัดสินของผู้พิพากษาถูกต้องและยุติธรรม แต่จากการที่ผู้พิพากษาต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญของพยานผู้เชี่ยวชาญในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนี้ อาจนำมาซึ่งปัญหาที่ว่า หากมีพยานผู้เชี่ยวชาญทั้งของฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยให้ความเห็นในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีขัดกัน ผู้พิพากษาในคดีนั้น ๆ อาจต้องประสบกับปัญหาว่าควรจะเชื่อพยานผู้เชี่ยวชาญฝ่ายใดมากกว่ากัน ซึ่งหากเลือกที่จะเชื่อพยานผู้เชี่ยวชาญฝ่ายที่ให้ข้อมูลไม่ถูกต้องแล้ว ก็จะทำให้ความเป็นจริงถูกบิดเบือนไปได้ และส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในสังคมและเกิดความไม่เป็นธรรม ไม่ยุติธรรมต่อคนในสังคม

กรณีตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลแรงงานกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 8729/2539[33] พยานผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นแพทย์ของฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลยเบิกความขัดแย้งกัน โดยพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายโจทก์เห็นว่าโจทก์ป่วยเนื่องจากสารอลูมิน่าจากการทำงาน และพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายจำเลยเห็นว่าโจทก์ไม่ได้ป่วยเนื่องจากสารอลูมิน่าจากการทำงาน ดังนั้น เห็นได้ว่าในคดีนี้ศาลต้องฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญทั้งสองฝ่าย และหากศาลเชื่อพยานผู้เชี่ยวชาญฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดไป ก็จะทำให้ความยุติธรรมในสังคมถูกบิดเบือนไปได้ และการที่ศาลจะเลือกเชื่อพยานผู้เชี่ยวชาญฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้นั้น ก็ต้องมีเหตุผลมาสนับสนุนดุลพินิจของตน ซึ่งจากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วว่าโดยทั่วไปแล้วศาลย่อมไม่มีความรู้เฉพาะทาง เช่น ในคดีตามคำพิพากษาศาลแรงงานกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 8729/2539 นี้ ศาลย่อมไม่มีความรู้ความ

---

[32]สัมภาษณ์ อรพรรณ เมธาดิลกกุล, แพทย์ผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อม, 3 พฤศจิกายน 2548.

[33]ศึกษาเพิ่มเติมจาก ปัญจพร โกศลกิติวงศ์, "ความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 154 - 167.

ชำนาญทางด้านการแพทย์ที่จะวินิจฉัยว่าโจทก์ป่วยเป็นโรคเนื่องจากการทำงานหรือไม่ ด้วยความเคารพผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีดังกล่าวนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรจะมีมาตรการที่เสริมเข้ามาเพื่อช่วยให้ผู้พิพากษาค้นหาความจริงแห่งคดีที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาจมีการตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลขึ้นมาเพื่อความเป็นกลางในการวินิจฉัยโรคของโจทก์ ก็จะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

กรณีในประเทศอินเดีย มาตรการหนึ่งที่ผู้พิพากษาศาลอินเดียใช้ในการค้นหาความจริงแห่งคดี ก็คือ ผู้พิพากษาจะแต่งตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และให้คำแนะนำแก่ศาล ซึ่งศาลมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการพยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวนี้โดยมีหลักการเหมือนกับการแต่งตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น[34] โดยในเรื่องการตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญก็มีนักวิชาการได้ให้ความเห็นไว้ว่า

"บางครั้งในคดีสิ่งแวดล้อมเรื่อง ๆ หนึ่ง อาจจะต้องการความรู้ความเชี่ยวชาญมิใช่สาขาวิชาเดียว แต่ต้องประกอบกันด้วยหลายสาขาวิชาชีพ ฉะนั้นความจำเป็นตรงนี้คิดว่าในอนาคตต่อไปหรือทิศทางในการตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญของศาล เราอาจจะเห็นภาพเหล่านั้นมากขึ้น คือ อาจจะต้องตั้งเป็นคณะกรรมการอย่างน้อยข้อเท็จจริงต่าง ๆ จะได้รอบด้าน"

ความคิดเห็นของนักวิชาการข้างต้นเห็นได้ว่า การที่จะตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญของศาล ก็จะส่งผลดีในส่วนที่จะเข้ามาวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีที่เกิดขึ้น โดยต้องแต่งตั้งจากบุคคลหลายสาขาวิชาชีพ เช่นกรณีตามคำพิพากษาศาลแรงงานกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 8729/2539 นี้ อาจจะต้องตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญจากหลาย ๆ สาขาวิชาชีพเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงรอบด้าน กล่าวคือ บุคคลที่จะแต่งตั้งเข้ามาเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ อาทิเช่น แพทย์เพื่อทำการวินิจฉัยโรคที่โจทก์ป่วยว่าป่วยจริงหรือไม่ ป่วยเป็นโรคอะไร อย่างไร หรือนักวิทยาศาสตร์ เพื่อจะได้เข้ามาพิสูจน์วิเคราะห์ว่าสารอลูมิน่าที่โจทก์ได้รับมีลักษณะเป็นอย่างไร สารอลูมิน่าที่อยู่ในโรงงานของจำเลยเป็นสารอลูมิน่าอย่างเดียวกันกับที่อยู่ในร่างกายโจทก์หรือไม่ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในประเทศออสเตรเลียได้มีการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อให้ศาลสามารถค้นหาข้อเท็จจริงในคดีได้มากขึ้น โดยจะมีการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญที่เรียกว่า

---

[34] สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, พงศ์เดช วานิชกิตติกูล และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการศึกษาวิเคราะห์คดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม, หน้า 62 - 63.

Concurrent Witness คือเอาพยานผู้เชี่ยวชาญจากโจทก์ 1 คน จากจำเลย 1 คน และศาลก็จะมีพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลเองอีก 1 คน โดยให้ทั้งสามคนมาสืบพยานพร้อม ๆ กันและให้แต่ละฝ่ายซักถามพยานแต่ละคนร่วมกัน ก็ถือว่าเป็นการแสวงหาความจริงร่วมกันอีกทางหนึ่งเพราะเท่ากับว่าโจทก์ก็อ้างพยานผู้เชี่ยวชาญของโจทก์ จำเลยก็อ้างพยานผู้เชี่ยวชาญของจำเลย ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ว่าพยานของฝ่ายใดก็มักจะเบิกความเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายนั้น เพราะฉะนั้นการที่จะนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาสืบร่วมกันต่อหน้าทั้งหมด ก็จะเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้ศาลได้รู้ข้อเท็จจริงที่เป็นกลางมากที่สุด[35] ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ก็เป็นทางออกในการที่จะแก้ปัญหาอีกทางหนึ่งที่ดีที่อาจนำเอามาตรการ Concurrent Witness มาใช้ในประเทศไทยได้ซึ่งก็ควรที่จะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อเสียของมาตรการ Concurrent Witness ในเชิงลึกซึ่งอาจมีประโยชน์ในการที่จะได้นำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งในศาลยุติธรรมของประเทศไทยต่อไป

---

[35] สัมภาษณ์ พงศ์เดช วานิชกิตติกูล, เลขานุการศาลอุทธรณ์, 22 พฤศจิกายน 2548.